

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАГРОЗА ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

В сучасний період трансформації суспільства та глобалізації економічних процесів однією із найгостріших проблем сучасного українського та світового ринку є безперервний розвиток тіньового сектору економіки.

Актуальність даної проблематики полягає у тому, що тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Тема є досить важливою в наш час, адже в Україні спостерігається критичний рівень тіньової економіки. Тіньовий сектор має тенденцію до зростання у зв'язку із цінними і девальваційними шоками, ескалацією військового конфлікту на Донбасі, впливом зовнішніх негативних процесів: подальшим загостренням політичних відносин з Росією, згортанням економічних зв'язків з нею.

Неефективність та непрозорість державної політики призводять до того, що підприємці змушені вести тіньовий бізнес. Така ситуація спонукає шукати способи якнайточнішого дослідження сектору тіньової економіки та створювати механізми, які дозволяють зменшити розміри цього сектору.

Негативними наслідками функціонування тіньової економіки є: скорочення обсягів офіційного виробництва, поглиблення некерованості економічними процесами, скорочення податкових надходжень до бюджету та

фінансування важливих та стратегічних напрямів розвитку держави, погіршення умов існування соціального сектору країни, вивільнення працівників; зменшення міжнародного престижу країни, довіри інвесторів як зовнішніх, так і внутрішніх, «втеча» капіталу за кордон тощо.

Основні причини виникнення та існування тіньової економіки згруповано та представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Причини існування тіньової економіки

Група	Причини
Соціально-економічні	Низький рівень життя населення; кризовий стан економіки; економічна нестабільність; високий рівень оподаткування; неефективна діяльність
Політичні	Політична нестабільність; корупція; завищена регламентація економіки.
Правові	Недосконалість законодавства; недостатня діяльність правоохоронних структур з припинення незаконної і кримінальної економічної діяльності.
Морально-етичні	Лоаяльне ставлення до тіньової діяльності з боку суспільства.

Світова практика свідчить, що обсяги тіньової економіки країни є своєрідним індикатором її дієздатності: чим слабша держава, тим більші масштаби тінізації. Отже, результативність процесу детінізації економіки наряду залежать від спроможності держави створювати стабільні сприятливі умови для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки дієвим, виваженим реформам, спрямованим на поліпшення інвестиційного та підприємницького клімату в країні. Тому зусилля Уряду країни мають концентруватись на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються нездоланими та актуальними в нас час.

Пріоритетними напрямками детінізації економіки, на думку Скорик О.В. [2], є: посилення боротьби з корупцією та очищення влади; створення умов для легалізації зайнятості; удосконалення контролю за зовнішньо-економічною діяльністю; створення сприятливого бізнес-середовища; протидія легалізації (відмиванню) тіньових доходів тощо [2, с.130].

З метою подолання негативних наслідків процесу тінізації економіки України, значного зменшення його рівня, необхідно розробити та реалізувати

низку заходів щодо протидії тінізації. Зокрема, це заходи щодо детінізації та декриміналізації економіки, запобігання непродуктивного відтоку капіталу, захисту суб'єктів господарювання та детінізації політичного процесу (табл.2).

Таблиця 2

Система напрямів та заходів детінізації економіки України

Напрями	Заходи
Детінізація економіки	<ul style="list-style-type: none"> - запровадження податкових стимулів для нагромадження та інвестування коштів в інноваційний сектор; - зменшення рівня оподаткування фізичних осіб на величину коштів, витрачених на розвиток людського капіталу (освіта, підвищення кваліфікації); - реальне і радикальне спрощення погоджувальних та дозвільних процедур щодо здійснення підприємницької діяльності, особливо в інноваційній сфері; - виявлення напівлегальних фінансово-промислових угруповань та ліквідації виявлених схем іллегалізації капіталу; - обов'язкове обґрунтування джерел походження грошових коштів при купівлі житла, земельних ділянок, транспортних засобів та предметів розкоші; - залучення до реалізації стратегії легалізації представників міжнародних організацій та громадянського суспільства.
Декриміналізація економіки	<ul style="list-style-type: none"> - віднесення до переліку кримінальних злочинів "незаконного збагачення"; - ратифікація Конвенції про корупцію у контексті кримінального права; - створення Національного бюро розслідувань; - реформування системи звітності правоохоронних органів відповідно до стандартів розвинених країн; - узгодження повноважень та контрольно-ревізійних функцій Державного комітету фінансового моніторингу, правоохоронних органів (МВС, Служби безпеки України, Генеральної Прокуратури, Державної податкової адміністрації) у сфері легалізації тіншових капіталів.
Запобігання непродуктивного відтоку капіталів з України	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення дієвого захисту та державних гарантій прав власників та інвесторів; - забезпечення стабільності, прозорості та однозначності норм законодавства у сфері оподаткування та валютного регулювання, покращення інвестиційного та підприємницького клімату; - подолання тіншових явищ у сфері зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, у системі митного регулювання; - прискорення розвитку фінансових ринків та корпоративного сектора у відповідності до європейських стандартів; - істотне підвищення ефективності боротьби з корупцією та організованою злочинністю, зокрема у фінансовій сфері.
Захист суб'єктів господарювання від рейдерства	<ul style="list-style-type: none"> - створення при Міністерстві внутрішніх справ України відповідного підрозділу, який займався б виключно питаннями злочинних дій по відношенню до суб'єктів господарювання (рейдерстві) із щотижневим звітуванням про кількість злочинів у цій сфері та відсоток їх розкриття; - створення при обласних державних адміністраціях робочих групи для координації діяльності правоохоронних органів і недержавних охоронних структур щодо економічного і фізичного захисту підприємництва; - розробка пропозицій щодо формування законодавчої та нормативної баз з питань безпеки підприємництва; - проведення шоквартальних форумів, присвячених співпраці владних структур та бізнесу, першочергове завдання яких – висвітлення практики захисту підприємництва в Україні від злочинних зазіхань, рейдерства.

1	2
Детінізація політичного процесу	<ul style="list-style-type: none"> - моніторинг власності державних службовців і депутатів всіх рівнів шляхом добровільного декларування ними нерухомого майна та фінансових активів та обов'язкового декларування майна і доходів учасників передвиборчих кампаній (кандидатів на виборні посади) до і після виборів; - заборона анонімних пожертв, внесків іноземних компаній та неприбуткових організацій на користь суб'єктів виборчого процесу; - опублікування щорічних фінансових звітів діяльності політичних партій; - проведення офіційного та громадського фінансового моніторингу використання виборчих фондів, забезпечення можливості фінансування передвиборчих кампаній лише зі спеціально створених рахунків та виключно у безготівковій формі; - посилення контролю за виконанням заборони на здійснення підприємницької діяльності державними службовцями, запровадження повної майнової відповідальності через механізм конфіскації власності державних службовців, причетних до процесу "відмивання грошей" та розкрадання державного майна і бюджетних коштів; - запровадження прогресивного податку на нерухоме майно; - реформування судової влади України тощо.

Джерело: систематизовано на основі [1-2].

Таким чином, реалізація зазначених в таблиці 2 та інших заходів щодо подальшої детінізації економіки сприятиме не лише формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки і суспільства в цілому, а й значному підвищенню конкурентоспроможності економіки та усуненню реальних загроз національній безпеці держави.

Список використаної літератури:

1. Баранов С.О. Тіньова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні / С.О. Баранов // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2015. – № 3. – С. 47-55.
2. Скорук О.В. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання / О.В. Скорук // Економіка і суспільство. – 2017. – №11. – С.127-131.